

переносі синтаксичної структури вихідного тексту. Досить пошироною в англомовній пресі є структура “інфінітив-інфінітив”, наприклад: *To Cry Or Not To Cry At Work, Is That The Question?* [The Grindstone, 2011], *To buy or not to buy? that is the question for today's home hunters* [The Independent, 2011].

Отже, основними джерелами алозивних посилань в англомовній періодиці є художня література, Біблія, міфи, корпус фразеологічних одиниць, тексти зі сфери масової культури та ін. Особливої уваги заслуговує відсутність алозій на народну творчість, що свідчить про вплив на публіцистику культури постмодернізму з його відмовою від етнічних цінностей.

Таким чином, алозія у сучасній англійській мові є моделлю породження нових значень і виконує смислоформуючу функцію. Алозивними в англійському публіцистичному дискурсі є прямі та непрямі мовленнєві акти. Джерело комунікативно-прагматичного потенціалу алозій становить ілокуція метатексту або ілокуція/перлокуція прецедентного феномена. Реалізації комунікативно-прагматичного потенціалу алозій сприяють регулятивні та оцінні концепти, актуалізовані прецедентними текстами, маркерами алозій чи її трансформантами.

Самі алозивні мовленнєві акти є здебільшого інференційними, що реалізують свій комунікативно-прагматичний потенціал для окремої категорії читачів, здатних не лише актуалізувати алозивність, а й імплікувати прихований смисл.

На нашу думку, перспективним аспектом дослідження є вивчення різних типів алозій у сучасній англійській мові, а також дослідження функціональних особливостей номінативної та цитатної алозій зокрема. Подальше всебічне дослідження прийому алозій дозволить глибше вивчити дане явище, з'ясувати його функції, прагматичний потенціал, а також когнітивні та культурологічні аспекти.

Literatura

Арнольд И. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность /И.Арнольд// Сб.статей/Научн.ред. П. Е. Бухаркин. СПб.:Изд-во С.-Петерб.ун-та,1999.—444с. Лавриненко О. О. Комунікативно-прагматичний потенціал алозій в англійському та українському публіцистичному дискурсі: автореф. дис.. на здобуття ступеня канд.філол. наук. К., 2009.—20с. Евсеев А. С. Основи теории аллизии (на матери але русского языка): автореф. дис.. на соискание ученой степени канд. філол. наук: М., 1990. – 13 с.

УДК 811.11

ШАХНОВСЬКА І. І.
(Національний авіаційний університет)

ЕМОТИВНИЙ АСПЕКТ ВИСЛОВЛЕНЬ АВТОРИТАРНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

У статті розглянуто особливості функціонування емотивних висловлень у конфліктних комунікативних ситуаціях домінування одного із співрозмовників. Матеріалом дослідження є твори американських драматургів ХХ століття.

Ключові слова: емотивне висловлення, конфліктна ситуація спілкування, комунікативні стратегії і тактики.

Шахновская И. И. Эмотивный аспект высказываний авторитарных коммуникативных личностей. В статье рассматриваются особенности функционирования эмотивных высказываний в конфликтных коммуникативных ситуациях доминирования одного из собеседников. Материалом исследования служат произведения американских драматургов XX века.

Ключевые слова: эмотивное высказывание, конфликтная ситуация общения, коммуникативные стратегии и тактики.

Shakhnovska I. I. Emotive Aspect of the Utterances of Authoritarian Communicators. The article focuses on the peculiarities of emotive utterances used by the speaker to dominate the conversation. The research is based on the American drama discourse of the 20-th century.

Key words: emotive utterance, communicative situation of confrontation, communicative strategies and tactics.

Протягом останніх десятиріч вивчення емотивного аспекту висловлення та тексту є

одним із пріоритетних напрямів досліджень сучасних мовознавчих студій. Межі проблемного поля емотивістики постійно розширяються, чому сприяє активне застосування термінології і методів дослідження інших наукових дисциплін, таких як політологія, соціологія, психологія. Актуальністю відзначаються дослідження, у яких вивчаються статусно-рольові параметри обумовленості мовлення [Карасик 2004; Карапулов 1987; Сухих 1998].

Об'єктом дослідження у статті є емотивні висловлення (надалі ЕВ) персонажів американської драми ХХ століття. Метою статті є аналіз емотивних комунікативних ситуацій, в яких мовні особистості-персонажі англомовних драм виявляють авторитарність.

Важливою передумовою для авторитарної взаємодії є асиметричні соціально-рольові позиції комунікантів, які надають право мовцю із пріоритетною соціально-рольовою позицією корегувати поведінку або стан співрозмовника із залежною позицією [Пушкін 1990, с. 54]. Авторитарність здебільшого актуалізується персонажами у комунікативних ситуаціях сімейних конфліктів. Характер конфліктів визначається розподілом ролей у сім'ї, який, залежить як від норм, що панують в американському соціумі, так і від індивідуальних особливостей комунікантів. Індикатором розподілу відносин у сім'ї є ступінь влади, яка розподіляється на абсолютну, періодичну та ситуативну [Бігарі 2006, с. 5]. Традиційно на абсолютну домінуючу позицію голови сім'ї претендує чоловік-батько як основний годувальник родини та господар дому. Більшість прикладів виборки підтверджують прерогативу персонажів-чоловіків у авторитарному домінуванні, а відтак, чиненні авторитарного тиску на членів родини. Наприклад:

Big Mama: *Big Daddy, blow out the candles on your birthday cake! Margaret [at the same time]: I want to propose a toast to Big Daddy Pollitt on his sixty six birthday, the biggest cotton-planter in –*

Big Daddy [*bellowing with fury and disgust*]: *I told you to stop it, now stop it, quit this –*

Big Mama: *Big Daddy, I will not allow you to talk that way, not even on your birthday, I –*

Big Daddy: *I'll talk like I want to on my birthday, Ida, or any other goddamn day of the year and anybody here that don't like it knows what they can do!*

Big Mama: *You don't mean that!*

Big Daddy: *Oh, yes, I do, oh, yes, I do, I mean it!* (T. Williams)

У наведений комунікативній ситуації всі члени родини зібралися на ювілей батька. Він вимагає припинити потік удаваних компліментів та лестощі на свою адресу. Тактику авторитарного тиску адресанта у першій репліці маркує емотивно-директивний мовленнєвий акт (надалі MA) (*I told you to stop it, now stop it, quit this*). Негативна реакція цього персонажу поєднує заборону та спонукання. Мовець вимагає припинити дію, почату співрозмовником. Заборона, виражена імперативною формою дієслова *stop* має категоричний характер. У двох наступних репліках піднесення адресантом власного “Я” підкреслюється повтором особового займенника I, зневага ж до присутніх членів родини – займенником неозначененої референції *anybody*. Персонаж-батько грубо перериває дружину, яка намагається чинити опір авторитарному тиску. В результаті конфлікту голова сім'ї підтверджує свою домінуючу позицію.

Вивчення матеріалу п’ес засвідчує переформування міжрольових відносин між членами сучасної американської сім’ї, у якій патріархальне одноосібне волевиявлення поступово втрачає свої позиції. Періодичне та ситуативне домінування жінки-дружини та матері зустрічається у ряді комунікативних ситуацій. Наприклад:

Chris: *And I'm his brother and he's dead, and I'm marrying his girl.*

Mother: *Never, never in this world!*

Keller: *You lost your mind?*

Mother: *You have nothing to say!*

Keller [*cruelly*]: *I got plenty to say. Three and a half years you been talking like a maniac–*

Mother [*she smashes him across the face*]. *Nothing. You have nothing to say. Now I say. He's coming back, and everybody has got to wait* (A. Miller).

Син повідомляє матері, що він збирається одружитися з нареченою свого загиблого брата. Коли мати йому суворо це забороняє, втручається її чоловік, виступаючи на боці сина. Комунікація переноситься в емоційну площину. У відповідь мати застосовує не тільки вербалні, але й невербалні засоби емоційного впливу, поширюючи свій авторитарний тиск на обох чоловіків. Основним вербалним засобом реалізації авторитарного тиску є лексичний повтор та лексико-граматичний повтор засобів негативності (*Never, never in this world!; You have nothing to say! Nothing. You have nothing to say*), які емотивно маркують висловлення персонажа-матері та надають їй категоричної тональності. Проте саме невербална поведінка матері (*she smashes him across his face*) несе максимальне навантаження у реалізації авторитарності персонажем.

У конфліктних ситуаціях батьків та дітей типовою є ситуація авторитарного тиску з боку батьків. Останні намагаються спрямувати поведінку та свідомість дітей відповідно до власних уявлень. Діти, у свою чергу, проявляють негативізм, прагнуть уникнути батьківського впливу та довести свою спроможність самостійно вирішувати проблеми. Так, у *п'єсі*

Т. Уільямса “Скліаний звіринець”, з якої узято наведений нижче фрагмент, абсолютна домінуюча роль у сім’ї за відсутності батька належить персонажу-матері Аманді. Вона прагне повністю контролювати життя дочки та сина:

Amanda: I won't allow such filth brought into my house! No, no, no, no, no!

Tom: House, house! Who pays rent on it, who makes a slave of himself to—

Amanda [fairly screeching]: Don't you dare to —

Tom: No, no, I mustn't say things! I've got to just—

Amanda: Let me tell you—

Tom. I don't want to hear any more!

Amanda: You will hear more, you —

Tom: No, I won't hear more, I'm going out!

Amanda: You come right back in —

Tom: Out, out, out! Because I'm —

Amanda: Come back here, Tom Wingfield! I'm not through talking to you!

Tom: Oh, go —

Amanda. You're going to listen, and no more insolence from you! I'm at the end of my patience!

[*He comes back toward her*] (T.Williams).

Аманда шукає привід, щоб поговорити з дорослим сином Томом, оскільки його поведінка останнім часом здається їй підозрілою. Том, не бажаючи слухати повчань матері, збирається піти. Тоді мати вдається до тактики авторитарного тиску, аби змусити його залишитись та вислухати її. Син з усіх сил намагається протистояти цьому тиску, що стимулює матір до реалізації зазначененої тактики у низці ітеративних комунікативних ходів. У результаті захисна тактика сина виявляється слабкішою, тож врешті він поступається і погоджується на розмову. Мати у наведеній конфліктній ситуації проявляє себе як авторитарна особистість, свідченням чого є її мовленнєвий портрет. Домінантним прагматичним засобом утілення тактики авторитарного тиску є емотивно-директивні прямі MA (*Don't you dare to; You come right back in; Come back here*) та емотивно-директивні непрямі MA (*You're going to listen, and no more insolence from you; I won't allow such filth brought into my house!*), які виконують функцію наказів. Підсилює вплив авторитарної дійової особи займенник *you*, а також підкреслено офіційне звертання до сина *Tom Wingfield*, що є граматично надлишковим у директивах, а відтак розглядається нами як маркер емотивності. Обидва елементи відіграють апелятивну роль, спонукаючи адресата “почути” накази мовця та відреагувати на них. Згущення засобів заперечення, які наявні майже у всіх висловленнях персонажа-матері, підвищує категоричність наказу та слугує індикатором її негативного емоційного стану. Слід звернути увагу на структуру емотивних висловлень, які реалізують тактику авторитарного тиску. Їхньою характерною рисою є стисливість, наявність невеликої

кількості елементів, кожний з яких виконує важливу роль у реалізації комунікативного завдання – нав'язуванні адресату волі мовця. У наведеному прикладі тактика авторитарного тиску була успішно застосована, оскільки адресат підкорився волі мовця, на що вказує авторська ремарка.

У конфліктних ситуаціях суперництва за пріоритет комунікативного статусу, за право одного з них домінувати над іншим мовці вдаються до конкуруючої ситуативної авторитарності. Аби підкреслити категоричність свого наміру, комуніканта застосовує емотивні висловлення з призначеннями для цього мовними засобами посиленого емоційного впливу, зокрема, повтором. Наприклад, у діаді “студентка – викладач” дівчина своїм відверто-агресивним прагненням самоствердження провокує конфлікт:

Carol: You asked me in here to explain something to me, as a child, that I didn't understand. But I came to explain something to you. You Are Not God. You ask me why I came? I came here to instruct you.

John /.../ I want to tell you something. I'm a teacher, I'm a teacher. Eh? It's my name on the door, and I teach the class, and that's what I do/.../(D. Mamat).

Соціальний статус персонажа-викладача Джона передбачає, що він є господарем у наведений комунікативної ситуації, фахівцем, який дає поради студентці. Проте, студентка, порушуючи очікування партнера по комунікації, пов'язані з комунікативною роллю, намагається перехопити комунікативну ініціативу. Вона наголошує на своїй обізнаності та прагне домінування (*I came here to explain something to you; I came here to instruct you*). Змінюючи вектор суб'єкто-об'єктних відносин у висловленні (*You asked me in to explain something to me* → *But I came to explain something to you*), персонаж робить замах на зміну вектора у відносинах влади між комунікантами. Помітивши це, персонаж-викладач вдається до спілкування з актуалізацією статусного аспекта ролі. Він акцентує свій соціальний статус, нагадуючи адресатові про нерівність їх позицій, тим самим намагається повернути собі втрачену комунікативну перевагу (*I'm a teacher, I'm a teacher. Eh?*). Слід відмітити, що час написання п'єси припадає на початок 90-х років – період активізації явища фемінізма, представники якого виступають проти будь-якого прояву переваги чоловічої статі над жіночою, чим у значній мірі зумовлена комунікативна поведінка студентки. На вербальному рівні маркерами тактики авторитарного тиску персонажів є лексико-граматичний повтор, за допомогою якого посилюється категоричність їхніх позицій. Звертає на себе увагу багаторазовий повтор займенника першої особи одинини *I*, який створюєegoцентрованість висловлення, пов'язану з надмірною увагою адресанта до власних суджень [Крючкова 2003, с. 3].

Таким чином, авторитарність провокує емоційно несприятливий фон комунікативної взаємодії. Найчастотнішими індикаторами емотивних висловлень авторитарних мовних особистостей є імперативні форми дієслів, які виражают заборону, вказують на вимогу припинення дії. До складу таких висловлень входять апелятивні елементи та експлітиви, що свідчать про наявність емоцій. Про авторитарність мовлення сигналізують також лексико-граматичні повтори, в тому числі повтори засобів заперечення та повтор особового займенника *I*. Важливу роль у реалізації авторитарного тиску відіграють невербалні засоби комунікації.

Перспективою дослідження є вивчення емоційного аспекту комунікативної поведінки мовної особистості в дискурсах різного типу.

Література

- Бігарі А. А.* Дискурс сучасної англомовної сім'ї: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / А. А. Бігарі. — К., 2006. — 21 с. *Карасик В. И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик, Научно-исследовательская лаборатория «Аксиологическая лингвистика». -М.: ГНОЗИС, 2004. — 389 с. *Караулов Ю. Н.* Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов, М.: «Наука», 1987.-261 с. *Крючкова П. Г.* Авторитарный дискурс (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / П. Г. Крючкова. — К., 2003. — 21 с. *Пушкин А. А.* Способ организации дискурса и типология языковых личностей / А. А. Пушкин // Язык, дискурс и личность. — Тверь : Изд-во Тверского гос. ун-та, 1990. — С. 50—59. *Сухих С. А.* Прагматолингвистическое моделирование коммуникативного процесса / С. А. Сухих, В. В. Зеленская. — Краснодар : Кубанск. гос. ун-т, 1998. — 159 с.